

самостійним та незалежним професіоналом. Оскільки доки буде існувати хоч одна правова норма, яка дає змогу для загального та необмеженого впливу на адвоката, а будь-яка поведінка адвоката буде визначатись як протиправна, про існування механізму захисту інтересів адвоката не може бути й мови. А це в свою чергу буде негативно впливати на рівень надання професійної правової допомоги особам та засади незалежної діяльності адвоката.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Коваленко К.В. Загальна та спеціальна дисциплінарна відповідальність. Форум права. 2008. №2. С.231-236
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. №62. Ст. 17.
3. Кухар А.В. Професійна відповідальність адвоката: поняття, форми та місце в системі юридичної відповідальності. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Право». 2011. №173. Ч.1. С.63-72.
4. Правила адвокатської етики від 09.06.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#n4>
5. Русенко І.Я. Проблеми практичного застосування юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду. Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих науковців : матер. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Тернопіль, 15 лютого 2012 року). URL: http://www.lex-line.com.ua/?language=ru&go=full_article&id=116(дата звернення 05.08.2021 року).
6. Berufsordnung in der Fassung vom 1.07.2008 (Germany), (par. 8). URL: http://www.ccbe.org/fileadmin/user_upload/NTCdocument/BORA_Stand_01_07_2004_1243
7. Das Disziplinarrecht der Rechtsanwälte und Rechtsanwalts anwärter Disziplinarstatut für Rechtsanwälte und Rechtsanwalts anwärter – DSt): Bundesgesetz vom 28 Juni 1990./ URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=%20Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002940>
8. Проект моделі страхування професійної відповідальності адвокатів в Україні. 2015 р. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/news/post-revis/2015.05.18-roundtable-strahuvannya-project-resume.pdf>

УДК 342.9

DOI: 10.32751/2617-5967-2025-01-17

Іманов К. Х.

*аспірант Інституту держава і права імені В.М.
Корецького НАН України*

ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Сьогодні у науці адміністративного права широко дискутуються питання щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання в цілому, трансформації його методів, в тому числі, виявлення ключових проблем правового регулювання

адміністративної відповідальності, серед яких акцент здійснюється, у першу чергу, на систематизації чинного законодавства у наведеній сфері. Проте проблематиці адміністративно-правового регулювання механізму відшкодування шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням присвячено недостатньо наукової уваги.

Метою статті є виявлення проблем адміністративно-правового регулювання шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням.

У статті наголошено, що без якісного та комплексного врегулювання механізму відшкодування шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням, неможливим видається подальше здійснення Україною євроінтеграційних процесів, приведення національного законодавства у відповідність з загальновизнаними міжнародними стандартами у сфері публічного адміністрування та захисту прав людини. Адже без існування механізму відшкодування шкоди, що заподіюється адміністративним правопорушенням, неможливе належне відновлення порушеного права та захист прав і свобод людини в цілому. Проаналізовано напрацювання вчених стосовно виокремлення проблем адміністративно-правового регулювання відшкодування шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням. Такі проблеми розглянуто як проблеми спеціального інституту правового регулювання в межах адміністративного права, а також і у системному зв'язку з загальними проблемами адміністративного права, адміністративно-деліктного права. У висновках зауважено про те, що проблеми адміністративно-правового регулювання виникають на різних рівнях: від загальних та концептуальних, які виявляються у відсутності єдиної концепції правового регулювання досліджуваного правового інституту, цілісності та узгодженості нормативного матеріалу. Так і виникають вони на більш спеціально-правовому рівні правового регулювання. Акцентовано увагу на формально-юридичних проблемах досліджуваного правового інституту, серед яких: невизначеність ключових понять та категорій, неоформленість адміністративно-правового статусу осіб, уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення та інших учасників провадження у справах про адміністративні правопорушення, невизначеність адміністративних процедур визначення факту та розміру шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням, відшкодування зазначеної шкоди тощо.

Ключові слова: держава, шкода, адміністративне правопорушення, склад адміністративного порушення, адміністративна процедура, адміністративне стягнення.

Today, in the science of administrative law, the issue of improving administrative-legal regulation as a whole, transforming its methods, including the identification of key problems of legal regulation of administrative responsibility, among which the emphasis is primarily on the systematization of current legislation in this area, is widely discussed. However, insufficient scientific attention is devoted to the problems of administrative and legal regulation of the mechanism of compensation for damage caused by an administrative offense.

The purpose of the article is to identify problems of administrative and legal regulation of damage caused by an administrative offense.

The article emphasizes that without a high-quality and comprehensive regulation of the compensation mechanism for the damage caused by an administrative offense, it seems impossible to further implement European integration processes by the Ukrainian state, bring national legislation into line with generally recognized international standards in the field of public

administration and human rights protection. After all, without the existence of a compensation mechanism for damage caused by an administrative offense, proper restoration of the violated right and protection of human rights and freedoms as a whole is impossible. The work of scientists in identifying the problems of administrative and legal regulation of compensation for damage caused by an administrative offense is analyzed. Such problems are considered as problems of a special institution of legal regulation within the framework of administrative law, as well as in a systemic connection with general problems of administrative law, administrative tort law. In the conclusions, it is noted that the problems of administrative and legal regulation arise at different levels: from general and conceptual ones, which are manifested in the absence of a single concept of legal regulation of the studied legal institution, the integrity and coherence of the normative material. So they arise at a more special legal level of legal regulation. Attention is focused on the formal and legal problems of the studied legal institution, including: uncertainty of key concepts and categories, incompleteness of the administrative-legal status of persons authorized to consider cases of administrative offenses and other participants in proceedings in cases of administrative offenses, uncertainty of administrative procedures for determining the fact and size damage caused by an administrative offense, compensation for said damage, etc.

Key words: *state, damage, administrative offense, composition of administrative violation, administrative procedure, administrative penalty.*

Постановка проблеми. Останніми роками проблематиці адміністративно-правового регулювання механізму відшкодування шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням присвячено недостатньо наукової уваги. Серед проблем правового регулювання притягнення до адміністративної відповідальності науковці зосереджуються здебільшого на дослідженні процедурних, а також процесуальних питань притягнення до відповідальності, а також виявленні недоліків у наявних процедурах, розмежуванні повноважень суб'єктів, що уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення, проблемах юридичного конструювання складів адміністративних правопорушень тощо.

Наразі нами не виявлено активної та актуальної наукової дискусії, в рамках якої здійснювалося би напрацювання досліджень проблем адміністративно-правового регулювання механізму відшкодування шкоди, що заподіяна адміністративним правопорушенням. Наведене обумовлює нагальність проведення нашого наукового пошуку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальним питанням адміністративної відповідальності присвячені праці таких вчених, як В. Б. Авер'янов, Д. М. Бахрах, Ю. П. Битяк, А. Д. Гулієв, Т. О. Гуржій, С. Ф. Константинов, О. В. Литвин, У. І. Ляхович, Н. В. Янюк та інші.

Невирішені раніше проблеми. Проте на сьогодні бракує спеціальних досліджень проблем адміністративно-правового регулювання шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням.

Метою даної статті є виявлення проблем правового регулювання шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням.

Виклад основного матеріалу. З наведеної проблематики значний внесок у розвиток наукових положень здійснив О.І. Миколенко, який провів спеціальне та комплексне вивчення проблем відшкодування шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням.

Окремі запропоновані ним тези, на нашу думку, є актуальними і на сьогодні. В тому числі, потребують подальшого розкриття та розвитку, пошуку способів усунення виявлених проблем. Вважаємо, що положення, напрацьовані вченим з окресленого питання, не виправдано не розвинуті у подальших наукових дослідженнях та не взяті до уваги законотворцями у процесі удосконалення адміністративно-правового регулювання.

Зокрема, у своїй кандидатській дисертації, вчений зауважив, що «стосовно відшкодування матеріальної шкоди, що була заподіяна адміністративним правопорушенням, можна зазначити, що існуючі цивільно-правові механізми захисту майнових прав потерпілих не завжди якісно і швидко відновлюють майнову сферу фізичних та юридичних осіб. А існуючий адміністративно-правовий механізм захисту майнових прав потерпілих від адміністративних правопорушень хоча і закріплений чинним законодавством, але на практиці майже не здійснюється. Норми про відшкодування шкоди, яка заподіяна адміністративним правопорушенням, їх розпорошеність по різних законодавчих актах, відсутність термінологічної чіткості та визначеності у законодавстві, а в деяких випадках навіть відсутність таких норм зумовлюють суперечності у розумінні та тлумаченні цього правового інституту в юридичній науці і не сприяють вирішенню тих питань, що постають при відшкодуванні шкоди» [1, с. 12].

Наведені міркування цілком відповідають висновкам, що здійснені нами у результаті проведених досліджень як загальних, так і спеціальних питань механізму відшкодування шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням. Відтак, доцільно наголосити, що наведене, в тому числі, свідчить і про те, що з моменту здійснення своїх теоретичних узагальнень О.І. Миколенком ще у 2000 році стан адміністративно-правового регулювання досліджуваної проблематики не змінився. Наявним проблемам за окресленою сферою не присвячується належної наукової уваги, а також вони ігноруються суб'єктами нормотворчості та правозастосування.

В той же час О.І. Миколенко зазначає, що «основні проблеми у правозастосувальній практиці пов'язані з тим, що законодавство не визначає чіткого порядку та критеріїв оцінки шкоди та розмірів відшкодування, не вирішує питання про правову природу такого примусу, як відшкодування шкоди у рамках провадження в справах про адміністративні правопорушення (більшість науковців відносить його до заходів цивільно-правового примусу). Проблема відшкодування шкоди, яка заподіяна адміністративним правопорушенням, пов'язана також із тим, що існуюча система адміністративно-юрисдикційних органів перебуває в стані реформування. Положення Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) за своєю сутністю залишаються пострадянськими нормами, які іноді корегують, щоб кодифікований акт взагалі не втратив зв'язок із реальністю» [1, с. 11].

Варто продовжити наведені твердження, зауваживши, що без належного, якісного та комплексного врегулювання механізму відшкодування шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням, неможливим видається подальше здійснення євроінтеграційних процесів Українською державою, приведення національного законодавства у відповідність з загальноновизнаними міжнародними стандартами у сфері публічного адміністрування та захисту прав людини. Адже адміністративні правопорушення складають значний пласт у всій сукупності юридичних випадків, фактів, за якими держава повинна забезпечити ефективний механізм захист прав людини та громадянина, в тому числі, відновлення кола прав, що існували до порушення, дійсну дію

компенсаторної функції адміністративної відповідальності. Без існування механізму відшкодування шкоди, що заподіюється адміністративним правопорушенням, неможливе належне відновлення порушеного права та захист прав і свобод людини в цілому.

Крім того, попри відсутність багатьох спеціальних напрацювань з досліджуваної нами проблематики, досить багато недоліків адміністративно-правового регулювання відшкодування шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням можливо виявити у рамках дослідження більш загальних проблем адміністративного права в цілому та адміністративно-правового регулювання зокрема. Насамперед досить багато проблем, наявних у сфері адміністративно-деліктного права, значною мірою позначаються і на якості відшкодування шкоди, що заподіяна адміністративним правопорушенням.

В той же час М.В. Удод та В.М. Корна звертають увагу на такі недоліки адміністративно-деліктного права, як нечіткість адміністративно-правового регулювання процедури притягнення до адміністративної відповідальності. Невичерпна визначеність обов'язкових стадій у наведеному провадженні. Автори зауважують, що «крім того, в існуючому порядку притягнення осіб до адміністративної відповідальності є певні недоліки. Зокрема, на стадії оскарження постанови про адміністративне правопорушення особа сама обирає, до якого органу звертатись з оскарженням: до вищестоящего органу чи посадової особи або до суду. Найчастіше особи звертаються саме до суду, що призводить до обтяження судів справами, які можуть розглядатися у відповідних органах» [2, с.58].

Такі ж міркування щодо проблем адміністративно-деліктного права висловлює О.В.Ткаля та Д.О.Височин. Вчені наголошують, що «сьогодні законодавству у сфері адміністративної відповідальності властива певна безсистемність, навіть при наявності кодифікованого акта. Положення щодо адміністративних правопорушень містяться в різних за юридичною силою нормативно-правових актах, що зазвичай призводить до невідповідностей в застосуванні санкції за той же адміністративний проступок. Такий стан адміністративних норм, не відповідає правовій визначеності демократичної держави» [3, с.60].

Висновки. Підсумовуючи наведене вище, зауважуємо, що у сфері адміністративно-правового регулювання відшкодування шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням існує чимало проблем. Вони виникають на різних рівнях: від загальних та концептуальних, які виявляються у відсутності єдиної концепції правового регулювання досліджуваного правового інституту, цілісності та узгодженості нормативного матеріалу. Так і виникають вони на більш спеціально-правовому рівні правового регулювання. Доцільно акцентувати увагу саме на таких спеціальних — формально-юридичних проблемах правового регулювання. Вони є найбільшою групою проблем адміністративно-правового регулювання відшкодування шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням. В цілому полягають у невиправданій застарілості підходів у конструюванні адміністративно-правового матеріалу: норм статей, якими регулюються досліджувані правовідносини, незмінності неактуальних принципів та засад правового регулювання відшкодування шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням, порушення правил викладення правового матеріалу. Серед них можна виокремити наступні:

а) невизначеність ключових категорій: «суспільна небезпечність адміністративного правопорушення», «шкода, заподіяна адміністративним правопорушенням», «види шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням», «форма відшкодування шкоди,

заподіяної адміністративним правопорушенням». Наведені терміни відсутні у чинному адміністративно-правовому регулюванні;

б) конструювання адміністративних правопорушень здебільшого з формальним складом без будь-яких застережень щодо шкоди, яка, безперечно, завдається такими правопорушеннями. Наведене унеможливорює подальшу якісну правову кваліфікацію адміністративних правопорушень, ігнорує необхідність встановлення факту та розміру заподіяння шкоди, її розміру, виду, оскільки шкода у більшості складів правопорушень не обумовлюється як його елемент;

в) неналежно оформлений адміністративно-правовий статус осіб, які беруть участь у провадженні у справах про адміністративні правопорушення, та органів (доцільніше назвати – суб'єктів), уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення. Зокрема, відповідно до КУпАП єдиною статтею, у якій визначено, специфіку адміністративно-правового статусу суб'єктів, уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення, є стаття 217, за якою передбачено лише, що «посадові особи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення, можуть накладати адміністративні стягнення, передбачені цим Кодексом, у межах наданих їм повноважень і лише під час виконання службових обов'язків» [4]. Уже з наведеної засадничої норми вбачається те, що наведені суб'єкти не уповноважені вирішувати питання про відшкодування шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням.

Поряд з тим, варто підкреслити неповноту адміністративно-правового статусу осіб, які беруть участь у провадженні у справах про адміністративні правопорушення. Наприклад, за статтею 268 КУпАП передбачено лише права особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. Це є суттєвим недоліком правового регулювання, оскільки ним не передбачено обов'язки наведеної особи, в тому числі, такий важливий обов'язок, як відшкодувати шкоду, заподіяну адміністративним правопорушенням. Неналежним чином сформовано статус потерпілого: КУпАП передбачено, що ним є «особа, якій адміністративним правопорушенням заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду» [4]. Законодавством не уточнено, чи можна визнавати потерпілим як фізичну, так і юридичну особу. Також не визначено права заявляти вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням у рамках провадження у справі про адміністративні правопорушення. Передбачено лише право заявляти клопотання, що носить процедурний характер та не може слугувати правовою можливістю для забезпечення вирішення питання про відшкодування шкоди.

Крім того, варто підкреслити відсутність кореляції між правами усіх наведених вище суб'єктів. Законодавець не передбачає право потерпілого на відшкодування шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням, та, відповідно, обов'язок правопорушника її відшкодувати, що є грубим порушенням формально-юридичних правил конструювання нормативного матеріалу. Права суб'єктів, уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення та учасників наведеного провадження закріплені хаотично, поверхово, без належного взаємозв'язку, взаємодії, що ускладнює якісне відновлення порушених прав людини.

г) невизначеними є конкретні процедури розгляду справ про адміністративні правопорушення: відсутні норми, які регламентують, які саме адміністративні акти повинні прийматися уповноваженими органами у конкретному адміністративному провадженні на відповідних стадіях. Зокрема, за статтею 280 КУпАП визначено, що з-поміж іншого, серед

обставин, які підлягають з'ясуванню при розгляді справи про адміністративне правопорушення – «чи заподіяно майнову шкоду, а також інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи» [4]. Проте не передбачено, яка саме процедура з'ясування факту заподіяння майнової шкоди, перелік суб'єктів, що уповноважені та/або зобов'язані з'ясовувати наведену обставину, коло належних та допустимих доказів заподіяння такої шкоди. Крім того, не обґрунтовано, чому з'ясуванню підлягає лише факт заподіяння майнової шкоди, а інші види шкоди, що можуть бути заподіяні адміністративним правопорушенням, проігноровані законодавцем. У наведеному контексті варто зауважити і про закладені в КУпАП суперечливі норми щодо складення протоколу про адміністративне правопорушення. З аналізу норм, що регулюють провадження у справах про адміністративні правопорушення неможливо чітко визначити місце та роль протоколу у зазначеному провадженні. Адже законодавством не визначено, чи слід вважати складення протоколу про адміністративне правопорушення окремою стадією провадження у справах про адміністративні правопорушення, чи це є окремою процедурою. Та як взаємовідноситься провадження у справах про адміністративні правопорушення і складення протоколу про адміністративне правопорушення, яке юридичне значення має складення протоколу. Поряд з тим, статтею 256 КУпАП передбачено, що «у протоколі про адміністративне правопорушення зазначаються: дата і місце його складення, відомості про особу, яка притягається до адміністративної відповідальності та інше», а також, «якщо правопорушенням заподіяно матеріальну шкоду, про це також зазначається в протоколі» [4: 5]. Отже вкотре зауважуємо явні недосконалості юридичної техніки при розгляді окремих нюансів провадження у справі про адміністративні правопорушення: всього лише у декількох статтях, що регулюють наведені правовідносини містяться суттєві протиріччя у термінології: потерпілим визначається особа, якій заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду адміністративним правопорушенням, водночас, у протоколі про адміністративне правопорушення слід зазначати про завдану матеріальну шкоду, а серед обставин, які підлягають з'ясуванню при розгляді справи про адміністративне правопорушення заподіяння майнової шкоди;

д) не врегульовано процедури визначення факту, виду та розміру заподіяної адміністративним правопорушенням шкоди;

е) з аналізу наведеного, не вбачається жодного реального адміністративно-процедурного механізму відшкодування шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням, у рамках провадження у справах про адміністративні правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Миколенко О. І. Проблеми відшкодування шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07; Університет внутрішніх справ. Харків, 2000. 19 с.
2. Удод М. В., Корна В. М. Порядок притягнення до адміністративної відповідальності та проблема його застосування за вчинення адміністративного правопорушення. *Економіка та право*. 2009. № 2. С. 57-60.
3. Ткаля О. В., Височин Д. О. Щодо окремих проблем адміністративно-деліктного права в Україні. *Правове життя сучасної України : у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса : Гельветика,

2020. Т. 2. С. 59-62.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984. *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122

5. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : Наказ МВС України від 06.11.2015 №1376. *Офіційний вісник України*. 22.12.2015. №99. Стор. 201

УДК 349.2

DOI: 10.32751/2617-5967-2025-01-18

Немченко О. О.

аспірант II року навчання
кафедри права та публічного управління
Закладу вищої освіти
«Університет Короля Данила»

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ДОСВІД ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ У КОНСТИТУЦІЯХ ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ

Стаття присвячена дослідженню системи міжнародно-правових стандартів обмеження прав і свобод людини, які закріплені у основних міжнародних документах. Разом з тим, автор аналізує тексти конституцій зарубіжних країн з метою виявлення норм, які регламентують інститут обмеження прав і свобод. У цьому аспекті виявлено основні відмінності держав у способі закріплення механізмів обмеження прав і свобод на рівні їх основних законів (стосовно встановлення меж даного правового явища, формулювання мети, у співвідношенні з вимогами міжнародно-правових актів у сфері прав людини).

Ключові слова: *обмеження конституційних прав і свобод, міжнародні стандарти, конституції зарубіжних країн.*

The article is devoted to the study of the system of international legal standards for the restriction of human rights and freedoms enshrined in the main international documents. At the same time, the author analyses the texts of foreign constitutions with a view to identifying the provisions regulating the institution of restriction of rights and freedoms. In this aspect, the author identifies the main differences between states in the way they enshrine the mechanisms of restriction of rights and freedoms at the level of their basic laws (with regard to establishing the limits of this legal phenomenon, formulating the purpose, and in relation to the requirements of international legal acts in the field of human rights).

Keywords: *restriction of constitutional rights and freedoms, international standards, constitutions of foreign countries.*

Постановка проблеми. У сучасному світі проблема забезпечення прав та свобод людини і громадянина відноситься до найбільш гострих у правовій дійсності. Більше того, аксіоматичним є питання про те, що права та свободи виступають складовою,